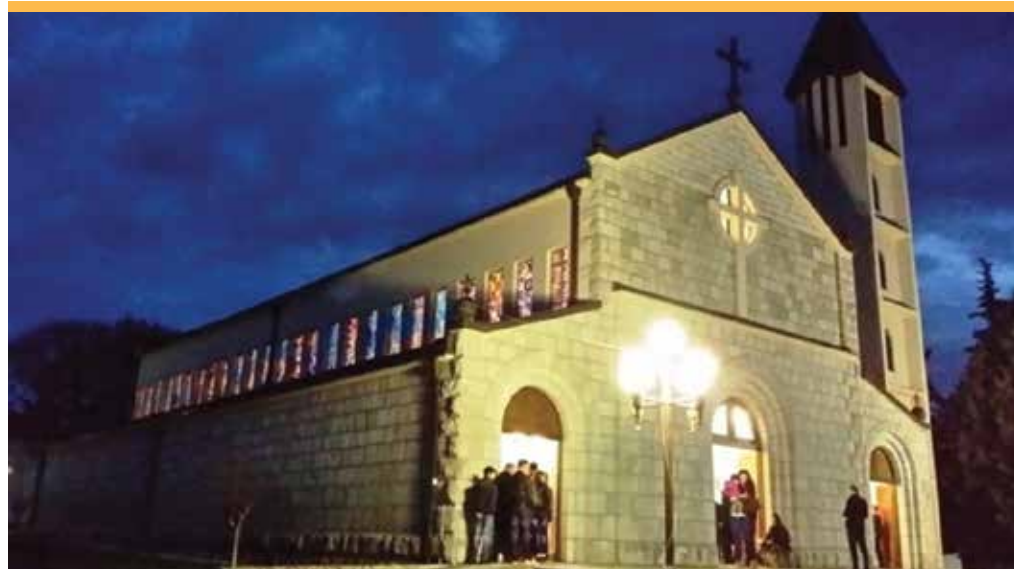

Uočnica sv. Iliji u župi Tihaljina

Tihaljina, 20. srpnja 2021. (Ivana Karačić) – Na uočnicu sv. Ilije, zaštitnika župe Tihaljina, 19. srpnja misno je slavlje predvodio vicepostulator postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača« fra Miljenko Stojić. Sumisili su fra Branimir Musa kao domaći župnik i fra Ante Penava sa Širokog Brijega.

Župljani Tihaljine za ovaj se blagdan pripremaju trodnevnicom. Kao i prethodna dva dana, i ovaj su put nanožili u velikom broju.

Nakon govora o sv. Iliji proroku, njegovu primjeru duboke molitve, našoj potrebi za nasljedovanjem toga primjera i postajanjem pravim kršćanima i ljudima, fra Miljenko se u svojoj propovijedi osvrnuo i na mnogo toga što se događalo u Drugom svjetskom ratu i poraću: »Znamo da ni kod nas stanje nije bilo bolje. Jugokomunisti su ubili 524 člana hijerarhije Crkve u Hrvata, od toga 225 podrijetlom iz hrvatske domovine s ovu stranu granice,

iz Herceg Bosne, BiH. Mnoštvo su ih kasnije uhitili, samo iz Hercegovačke franjevačke provincije njih 90-ak. A danas, to znamo, vodimo postupak za proglašenje pobijenih hercegovačkih franjevaca mučenicima, odnosno blaženima i svetima. Dogodit će se to

jednoga dana. Treba mnogo posla, ali to nije važno. Kroz taj posao izići će potpuna istina o svima njima.« Osvrnuo se i na podizanje Groblja mira na Bilima: »Nije, dakle, pogrešno biti domoljub. I sami Bog to traži od nas. Ma kako ćeš voljeti nekoga drugoga ako ne voliš samoga sebe!? U svome domu, svojoj domovini učiš se ljubavi koja je sposobna zahvatiti čitav svijet oslobađajući ga. Nemaš li je pridružiti ćeš se zlosretnicima i nesretnicima... Imajući sve ovo na pameti gore na Bilima, gdje su Turci tražili katolike da ih istrijebe i gdje su se u veljači 1945. vodile teške bitke, odlučili smo sagraditi trajan spomen na naše prede. Podigli smo crkvicu posvećenu sv. Josipu, uskoro podižemo kip Gospe koja u krilo prima mrtva sina. U sredini zamišljene cjeline, nazvane Groblje mira, stavili smo Vukovarski križ. A u okolnom prostoru šire se križevi posvećeni pojedinim ubijenima u Drugom svjetskom ratu i poraću. Nisu oni bezimni, na njima je ime i prezime ubijenoga, ime oca, godina rođenja i godina smrti. Mnogi od njih pravi su

mučenici. Mnogima je ovo dostojan pokop, iako simboličan.«

Župa Tihaljina osnovana je prije 132 godine, točnije 1889. Mala crkva sv. Ilije Proroka, koja je desetljećima služila kao okupljalište Tihaljčana na molitvu i svete sakramente, još uvijek je tu. Kamen temeljac novoj prostranoj crkvi postavljen je 1938. i blagoslovio ga je biskup Alojzije Mišić. Crkva se gradila i u početku rata: ozidano je pročelje te pobočne lađe i tu se stalo. Radovi su nastavljeni tek 1958. Crkva je pokrivena 1968., a 1988. stavljen je novi pod. U crkvi se nalazi kip Gospe milosti, koji je naručio župnik fra Jakov Lovrić 1971. Postavljeni su vitraji 2013., a ubrzo je postavljen nov kameni oltar. Urađeno je i još mnogo toga. Upravo kako se godinama gradi župna crkva, tako se vremenom izgrađuje i ona duhovna i liturgijska zajednica Božjega naroda koju uspješno vodi župnik fra Branimir Musa.

Sv. Ilija Prorok slavi se u Tihaljini od pamtivjeka, iako je i župa i župna crkva posvećena Bezgriješnu začecu Blažene Djevice Marije. ✍

STEAČAK U TIHALJINI

Na groblju mira na Bilima

održan susret duhovnih zvanja s područja Brotnja

Bile, 23. srpnja 2021. (Lucijana Kožul / brotnjo.info) – Svećenici, redovnici, redovnice, bogoslovi i ostali Brotnjaci i Broćanke koji Gospodinu služe kroz duhovna zvanja okupili su se 22. srpnja, na Groblju mira na Bilima, gdje je održan 13. susret duhovnih zvanja s područja Brotnja. Do sada su se susreti redovito održavali u nekoj od župa Broćanskog dekanata ili u samostanu časnih sestara franjevki u Međugorju, ali ove godine susret je održan na Bilima kako bi sudionici zajednički posjetili Groblje mira, svehrvatski spomenik svim poginulim, ubijenim, stradalim i nestalim hrvatskim civilima, vojnicima i crkvenim osobama u Drugom svjetskom ratu i poraću, a podrijetlom iz BiH.

Misno slavlje predvodio je fra Miljenko Stojić, vicepostulator postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača«. U svojoj propovijedi fra Miljenko je govorio o današnjem vremenu, kako se čovjek okreće od Boga, a sebe stavlja u središte. Nije lako biti kršćaninom u ovome vremenu, ali ako se želi ići pravim putem, onda se to i može. »Na ovom području gdje se sada nalazimo nekada su se kršćani

skrivali pred turskom opasnošću. U Drugom svjetskom ratu vodile su se ovdje žestoke bitke za proboj u Mostar i dolinu Neretve. Slično je bilo i u ovom Domovinskom ratu, samo su neki drugi preuzeli uloge progonitelja. Ono što je u svemu ovomu sržno jest ugroženost naše vjere. Smetala je napadačima jer nas je činila onim što jesmo. Naravno,

nismo i ne ćemo mi danas ovdje držati političke govore. Ali hoćemo one duhovne. Prisjećat ćemo se da nas je Bog vodio i da nas vodi. Bez njega smo trska na vjetru. Umišljamo si da smo netko i nešto, kad tamo obični nas vjetrici lomi. ... Kao crkvene osobe pozvani smo najprije sebe dovesti u red pa onda drugima svjedočiti kako bi trebalo živjeti. Poslušati nam je riječi sv. Pavla »Staro uminu, novo gle nastat«. Mi smo to novo, mi smo kvasac ovoga svijeta. Vođeni ovakvim i sličnim namislima pristupili smo izgradnji ovoga Spomen-središta Groblje mira. Ono nema smisao u samome sebi, ono ima smisao u našoj otvorenosti Bogu i drugim ljudima. Ako Bog da, uskoro ćemo ovdje vani, kod onih zastava, podignuti kip Pietà,

Gospa u krilo prima mrtvog sina. Ona je tako primila u krilo i sve one za koje smo ovdje podigli i podizemo križeve. Među njima je i 225 crkvenih osoba podrijetlom iz države s ovu stranu granice. Molimo se danas za njih, a vjerujem i da se mnogi od njih mole za nas jer su ovdje živjeli dobrim i svetim životom«, rekao je fra Miljenko. Spomenuo je i žrtvu hercegovačkih franjevaca, kako se za njih danas vodi postupak mučeništva te kako je to dugotrajan i zahtjevan zadatak. Naglasio je da nisu žalili žrtvovati svoj život za Boga i domovinu.

Prije sv. mise don Ljubo Planinić održao je predavanje o ideji i ostvarenju Groblja mira na Bilima. Trenutačno se na Bilima postavljaju križevi svima onima koji su ubijeni i nestali u Drugom

svjetskom ratu i poraču. »U ratnim okršajima poginula je jedna četvrtina, a tri su četvrtine ubijene, stradale ili nestale u poraču Drugoga svjetskog rata. Najvećem broju stradalih ne zna se za grobove. Svi su oni bili žrtve totalitarnih režima: nacionalsocijalizma, fašizma i komunizma. Mi na ovim prostorima sve do 1990. nismo ni smjeli govoriti da je netko iz obitelji poginuo, da je ubijen, da je stradao ili nestao u Drugom svjetskom ratu ili u poraču. O tome se nije pričalo, nije se ni smjelo pričati, a poglavito se nije smjelo pitati za njihove grobove. Većini od njih za grob se ne zna. Došlo je vrijeme, hvala Bogu, da njima svima u spomen podignemo Groblje mira. Mnogima ne ćemo doći do groba i grobišta, jer i ne znamo gdje su, ali moći ćemo im u spomen i sjećanje isklesati križ i napisati njihova imena i prezimena«, kazao je don Ljubo.

Na ovome susretu izabrano je i novo vodstvo koje će brinuti o organizaciji sljedećih susreta. Predsjednik je don Ljubo Planinić, zamjenik fra Miljenko Stojić, a časne sestre Kristina Barbarić i Korona Cigić članice su organizacijskoga odbora. Na ovome susretu sudionici su se prisjetili i pokojnoga fra Ivana Ševe, dugogodišnjega člana organizacijskoga odbora i njegova predsjednika te ostale preminule braće i sestara. ✎

Pod stoljetnim hrastovima upriličena večer u čast akademika fra Andrije Nikića

Čerin 29. srpnja 2021. (citluk.ba)

– Dana 28. srpnja pod stoljetnim je hrastovima u dvorištu župne crkve sv. Stjepana Prvomučenika u Čerinu održana 16. književno-glazbena manifestacija Susreti pod hrastom. Ogranak Matice hrvatske Čitluk, Župa sv. Stjepana Prvomučenika – Čerin i Društvo hrvatskih književnika Herceg Bosne (DHK HB) manifestaciju su organizirali u čast akademika fra Andrije Nikića, istaknutoga povjesničara i književnika.

Susreti pod hrastom iz godine u godinu posvećeni su drugom odabranom književniku, a ove godine to je bio

akademik fra Andrija Nikić, jedan od najmarljivijih djelatnika za dobro hrvatskog naroda u Hercegovini, kako na području pisane riječi, povijesti, kulture i vjere tako i na području prikupljanja, povećanja i čuvanja nacionalnog blaga i svijesti.

U uvodnome dijelu manifestacije održana je sv. misa, koju je predvodio fra Andrija Nikić, nakon čega je uslijedio dio manifestacije posvećen njemu i nastupi hercegovačkih pjesnika.

Sve okupljene u ime organizatora pozdravili su i zahvalili im se na dolasku prof. Andrija Stojić, predsjednik Ogranka Matice hrvatske Čitluk, fra Hrvoje Miletić, župnik župe sv. Stjepana

Prvomučenika – Čerin i Ivan Baković, predsjednik DHK HB.

Općenito o akademikovu životu, stvaralaštvu i znanstvenome radu govorio je akademik o. Stjepan Kراسić. Fra Miljenko Stojić govorio je o rukopisu Svjedočanstva očevidaca iz 1971. u kojem je fra Andrija iz prve ruke sabrao svjedočanstva i dosta dokumenata o pobijenim hercegovačkim franjevcima. Željka Šaravanja predstavila je fra Andrijin doprinos filateliji HP Mostar, a Anita Martinac, koja je ujedno bila i moderatorica programa, fra Andrijin život i rad. Ozana Jakšić pročitala je izlaganje svoga djeda prof. dr. sc. Vlade Pandžića o akademiku fra Andriji Nikiću. Svi oni predstavili su različite dijelove iz akademikove bogate djelatnosti pa su tako posjetitelji imali priliku čuti zanimljive detalje iz životopisa fra Andrije Nikića te najvažnija ostvarenja tijekom pedesetogodišnjega djelovanja. Čulo se da je stvorio više od 1.600 djela.

Inače, akademik Nikić redoviti je profesor povijesti, metodologije i pomoćnih povijesnih znanosti na Sveučilištu u Mostaru, povjesničar i dušobrižnik, hercegovački franjevac, svećenik, doktor teologije – povijesni smjer, diplomirani arhivist i knjižničar, svršeni paleograf i diplomat, filatelist, dugogodišnji arhivist i knjižničar Hercegovačke franjevačke provincije, urednik Zavičajne

knjižnice koja je postala sinonim Franjevačke knjižnice, HKD Napredak Mostar i Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU). Dobitnik je više nagrada i priznanja, a jedno od istaknutijih je Odličje Matice hrvatske s likom Marka Marulića koje mu je dodijelio pokojni dr. Franjo Tuđman, prvi predsjednik države Hrvatske.

»Duboko sam dirnut što se u svetištu moga krsnoga imenjaka – sv. Stjepana organizira susret u povodu 50. obljetnice završetka moga studija. Raduje me što s vama dijelim ove lijepe trenutke. Sretan sam što postoje takvi poštovatelji i ljubitelji onoga što sam radio i stvarao.

Moj franjevački život počeo je na Visovcu, pa škola, vojska, studij, nakon čega sam došao u Mostar i tu bio 28 godina. Radio sam i skupljao. Kasnije dolazi ukazanje Gospe u Međugorju, tada sam bio u Njemačkoj i širio sam tu ideju. Osobno sam ukazanje doživio kao sigurnu činjenicu i onda sam o tome pisao... Uz to obnova rada HKD Napredak i osnivanje HAZU poruka su moga života. Godine 1971. "probudio" sam fra Didaka Buntića, 1975. vratio sam Hercegovački ustanak hrvatskom narodu... Godinama sam se uvjerio kako prihvaćanje križa znači živjeti kao da križa nema, a ne da se on nosi u šutnji«, kazao je akademik

fra Andrija Nikić uz napomenu kako je velik dio svoga rada posvetio hercegovačkim franjevačkim mučenicima.

Svoj doprinos manifestaciji pružili su mladi glazbenici Marko Sušac i Mladen Mandžo dok su svojim nastupima službeni dio programa zaključili hercegovački pjesnici. Odabrane stihove tako su sinoć u Čerinu pročitali Blanka Kraljević, Zvonimir Mikulić Đono, Ljubo Krmek, Darko Juka i Anita Martinac.

Nakon nastupa pjesnika ugodno druženje nastavljeno je na prigodnom domjenku. Prije njega organizatori su još sudionicima programa uručili zahvalnice. ✍

NDH ga nije priznavala, a jugokomunistička vlast progonila: 36. obljetnica smrti

Mostar, 30. srpnja 2021. (Lucijana Kožul / brotnjo.info) – Dana 29. srpnja navršilo se 36 godina otkada je umro mons. Petar Čule, mostarsko-duvanjski biskup. Rođen je 1898. u Kruševu kod Mostara. Za svećenika je zaređen u Sarajevu 20. lipnja 1920.

Nakon smrti biskupa Alojzija Mišića papa Pio XII. don Petra Čulu imenuje mostarskim biskupom uz veliko neslaganje tadašnjih čelnika NDH koji su pokušali izazvati bojkot novoga biskupa među župnicima u Hercegovini zbog nekih svojih razloga, a ne zbog slaba Čulina domoljublja. Unatoč protivljenju vlasti, za biskupa ga u Mostaru 4. listopada 1942. posvećuje vrhbosanski nadbiskup Ivan Šarić, uz Alojzija Stepinca, tadašnjega zagrebačkoga nadbiskupa, i Ramira Marconeja, izaslanika Svete Stolice u Hrvatskoj. Nitko od tadašnje vlasti nije nazočio posvećenju.

Nova ga komunistička vlast tri godine izaziva i proziva. Bio im je na meti jer je svjedočio o etničkom čišćenju istočne Hercegovine od katoličkih Hrvata i selektivnog progona isključivo katoličkoga svećenstva. Posebno je vlastima bio na meti nakon što je na biskupskom zasjedanju u Zagrebu, koje je trajalo 17. – 21. rujna 1945., digao glas protiv pokolja fratara na Širokom Brijegu. Tada je objavljeno glasovito Pastirsko pismo u kome stoji: »Tako su npr. u franjevačkom samostanu na Širokom Brijegu poubijani bez sudskog postupka svi franjevci koji su se tamo nalazili – njih 28 na broju – premda nitko od njih nije uzeo niti puške u ruke, a kamoli se borio protiv narodno-oslobodilačke vojske – kako ih se lažno optuživalo – i premda su gotovo svi poznati kao protivnici fašističke ideologije.« Komunistička ga vlast pritvara u travnju 1948. Na montiranom procesu, koji je trajao tri dana, osuđen je na 11 godina i 6 mjeseci tamnice te na kaznu gubitka građanskih prava u trajanju od tri godine. Kaznu je služio u tamnici u Zenici, a prilikom prevoženja s ostalim utamničenicima u tamnicu u Srijemskoj Mitrovici teško je ozlijeđen. Pušten je na uvjetnu slobodu 1955., a od 1958. nastavio je sa službom biskupa. ✍

Tiskan nov plakat pobijenih hercegovačkih franjevaca

Široki brijeg, 3. kolovoza 2021. (Ivana Karačić) – Nastojeći širiti istinu o pobijenim hercegovačkim franjevcima u drugom svjetskom ratu i poraću, vicepostulatura postupka mučeništva »fra leo petrović i 65 subrača« objelodanila je plakat pod nazivom »hercegovački franjevci jugokomunističke žrtve 1942. – 1945.« Prelomljen je u fram-ziralu u mostaru, a tiskan u print grupi na širokom brijegu.

Izašao je u dvjema veličinama: b1 (70x100 cm) i b2 (70x50 cm). Podloga na kojoj je tiskan umjetničko je platno. ✍

Pjesma i spot: Šezdeset i šest (bila je to godina ljuta)

Široki Brijeg, 22. rujna 2021. (Lucijana Kožul) – Ovih je dana izišla pjesma i spot Šezdeset i šest (Bila je to godina ljuta). Pjesmu i glazbu napisao je fra Šimun Šito Ćorić. Za aranžman i produkciju zaslužni su Matej Mudrovčić i Igor Drvenkar, a za spot Benjamin Knežević.

Djelo govori o 1945. godini, o stradanju hrvatskoga puka dolaskom partizana u Hercegovinu. Mnogo ih je protjerano s kućnoga praga i završilo na Križnome putu s kojega se većina nije vratila. Partizanska krvava ruka udarila je i na hercegovačke fratre, njih 66 stradalo je u tom razdoblju. Ali nakon svega toga došlo je vrijeme da svi oni koji su ubijeni i nestali dobiju svoj križ gdje im se može doći zapaliti svijeću i pomoliti se. Tomu nam svjedoči Groblje mira.

Spot za pjesmu Šezdeset i šest (Bila je to godina ljuta) može se preuzeti s portala pobijeni.info (Multimedija + Video). ✍

Proslavljena sv. misa zadušnica za poginule i nestale u ratovima iz župe Kočerina

Kočerin, 27. rujna 2021. (kocerin.info) – U župnoj crkvi na Kočerinu 26. rujna slavljena je sv. misa zadušnica u spomen na sve poginule i nestale župljane u svim ratovima. Misno slavlje predvodio

je fra Miljenko Stojić, vicepostulator postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača«. Sumisili su fra Velimir Mandić, fra Ante Penava, fra Stanko Mabić i župnik fra Mario Knezović. U asistenciji

su bili bogoslov fra Franjo Markić i ministranti. Pjevanje su predvodili članovi Frame. Sv. misi zadušnici prethodila je molitva krunice koju su predmolili trećari.

U svojoj propovijedi fra Miljenko je na temelju svetopisamskih podrobnosti posvijestio što se događa kada zlo uđe u nečiju kuću ili vrt. To već imamo u slici, kako reče, kod prvih ljudi Adama i Eve. Naglašavajući žrtvu koju su podnijeli svi oni koji su bili u ratovima, posebno je istaknuo majke i bake s crnim mara-mama koje su poput svjedoka živjele dostojanstveno unatoč gubitku svojih najmilijih. Mnoge su, a fra Miljenko je istaknuo da je nakon Drugoga Svjetskoga rata na 100 djevojaka bilo samo 25 mladića u širokobriškome kraju, ostale i djevojke zbog nemogućnosti ulaska u brak. Pozvao je vjernike na snažnu

molitvu u obiteljima te izgradnju vlastite životne kuće u najboljoj namjeri i uz vrjednote koje su neprolazne. Propovjednik je spomenuo i mučki ubijenu dvojicu fratara u župi Kočerina fra Valentina Zovku i fra Andriju Topića te sve pozvao da nikada ne zaboravimo zločin koji je počinjen prema njima i vjernome puku. A govorio je i o drugim ubijenim hercegovačkim franjevcima, kao i o Groblju mira gdje obitelji iz čitave Hercegovine i BiH podižu križeve svojim ubijenima da bi se tamo molili i za njih i za sve naše druge ubijene.

Nakon završetka misnoga slavlja župnik fra Mario zahvalio je sudionicima programa i vjernomu puku koji u velikome broju dolazi i čuva uspomenu na poginule i nestale iz župe Kočerina. Zahvaljujući lijepu vremenu, ovaj ih je put bilo kako u crkvi tako i ispred crkve. ✎

U Bagaloviću završeni Dani don Radovana Jerkovića

Bagalovići, 2. listopada 2021.

(Ivana Karačić / IKA) – XVII. neretvanski književni, znanstveni i kulturni susreti pod naslovom »Don Radovan Jerković, hrvatski svećenik, povjesnik, učitelj mladeži i mučenik (Krvavac, 15. rujna 1900. – Split, 14. kolovoza 1950.)«, koje je otvorio neretvanski dekan don Davor Bilandžić u četvrtak 30. rujna u župi sv. Nikole biskupa u Metkoviću, završeni su danas sv. misom u rodnoj župi don Radovana Jerkovića u Bagaloviću.

»Nema jače poruke koja se događa na ovom skupu od ove – da se nakon svih događaja, vaših promišljanja i novih doprinosa o životu i radu don Radovana svi okupimo na mjestu gdje počivaju njegovi zemni ostatci«, rekao je župnik don Damir Bistrić u uvodu propovijedi na misnome slavlju u svetištu Gospe Karmelske. »Kroz ove dane promatrali ste njegov lik i nadam se donosili neke nove zabilješke, nove činjenice, koje rasvjetljuju njegov život. Na žalost, o don Radovanu se još uvijek šuti jer je prisutna crna činjenica prisilne šutnje kao plod prošlih

sustava – da se o nekim stvarima ne govori, a posebno ne o onima koji su bili akterima ili progonstva ili pisanja njegovih izmišljenih optužnica i na kraju njegovog egzekutora. I u Neretvi i njegovoj rodnoj župi još vlada veo šutnje, prisilne šutnje koja je u strahovladi stalne represije uvjerila mnoge da se o njemu ne smije govoriti. Zapravo, taj veo šutnje ostao je i u samim

crkvenim predstavnicima jer nisu imali snage prekinuti to zlo zbog svojih osobnih, možda i sitnih probitaka«, naglasio je don Damir. No, to polagano prestaje, jer se istina nikada ne može niti zaniijekati niti sakriti i naša je dužnost, još uvijek, iz prve ili druge ruke zabilježiti sva svjedočanstva svjedoka koja rasvjetljuju život i djelo don Radovana. ... Upravo u optužnici, koja je

inscenirana i napisana, u osobi don Radovana sudilo se cijelom kleru tadašnje Neretve, i ne samo njima, nego i svim vjernim Neretvanima Katoličke Crkve. On je bio najistaknutija osoba i velika prijatelj partizanskim odredima, malobrojnom partijski naklonjenom kleru i novokomunističko-staljinističkoj vlasti. Pozorno nam je čitati i odgovor na prvu optužnicu njegove majke Jele, iza koje stoji veliko svjedočanstvo obrane, ali i velika pomoć tadašnjega sudca Jure Jerkovića, jer u njoj se krije mnoštvo dragocjenih činjenica: tko stoji iza optužnice, tko je pomagao pisati, pa čak i našao određene svjedoke koji će lažno svjedočiti protiv don Radovana. U novije vrijeme polagano kroz određena svjedočanstva nanovo se rasvjetljuju i sami razlozi prve i druge optužnice u kojima ne smijemo

zanimajki da iza njih stoje i određeni crkveni pojedinci naklonjeni partizanskom pokretu za koje danas, sa strane partijskih poslušnika, vrijedi glas omiljenih i dragih svećenika. ... Radost mi je što je kroz ove dvije godine, uz sva protivljenja, intenziviran rad na glasu mučeništva koji se širi narodom te se povećava broj onih koji mu se stalno mole i obilaze njegovo počivalište. Zato je pred nama puno izazova koji nam slijede i koji su nam neophodni da se proces njegova proglašenja blaženim i svetim dovede do stupnja što ga propisuje Crkva. Ono što je započeto nitko više ne može zaustaviti, jer istina će nas osloboditi«, zaključio je propovijed don Damir Bistrić, a potom, nakon završetka misnoga slavlja, molio molitve ispred groba don Radovana Jerkovića.

Organizatorima i sudionicima udijelio je blagoslov te ih potaknuo na ustrajni rad i pristup da se ovim stručnim skupom ne završi daljnji rad na osvjetljavanju djela i života don Radovana i da im on bude primjer upornosti te potpune predanosti u vjeri i znanstvenom radu. Zazvao je i njegov zagovor da im otvori one dijelove arhiva u koje ne mogu ući te im probije takav životni put u kojem će se ostvariti kao dobri povjesničari, znalci i ljubitelji svoje domovine i svoga naroda. Sumisili su don Augustin Radović i fra Miljenko Stojić.

Predavači i sudionici ovog XVII. susreta, koji se održavao u Metkoviću, Pločama, Opuzenu i Bagaloviću bili su don Augustin Radović, fra Hrvatinić Gabrijel Jurišić, fra Miljenko Stojić, prof. dr. sc. Josip Jurčević, dr. sc. Domagoj Vidović, Marinko Tomasović, Ivo Mišur, prof. Katarina Barišić s učenicom Sarom Šimrak, Darko Utovac i Stjepan Šešelji koji je zatvorio ovaj skup u osnovnoj školi Kula Norinska. ✍

Nismo utrnuli glas puka

Široki Brijeg, 7. listopada 2021. (Lucijana Kožul) – Na stranicama portala HRsvijet objavljen je razgovor s fra Miljenkom Stojićem, vicepostulaturom postupka mučeništva »fra Leo Petrović i 65 subrača«. Vodio ga je Marin Jurković.

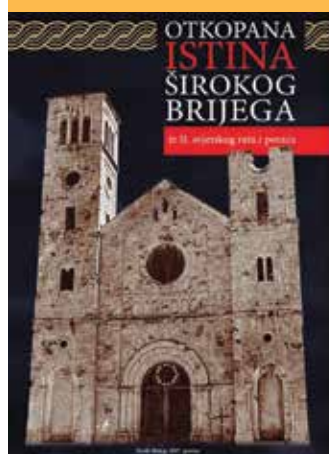
U razgovoru je fra Miljenko govorio o godinama iza 1945. kada su pobijeni hercegovački franjevci, kada se krenulo u traganje za posmrtnim ostacima, dokumentima iz toga razdoblja te svjedočanstvima o svemu tome, kao i zaprjekama na koje su nailazili svi oni koji su radili na rasvjetljavanju tih strašnih događaja. Na pitanje što vidi ključnim postignućima u ovom razdoblju, odgovorio je ovako: »Držim da su ključna dostignuća Vicepostulature do sada uporno traganje i pronalaženje posmrtnih ostataka pobijenih hercegovačkih franjevaca, pronalaženje i ispitivanje svjedoka iz toga vremena koje je trenutno gotovo presušilo zbog visoke starosti svjedoka, prikupljanje građe o tom vremenu, kao i prikupljanje objavljenih i neobjavljenih djela pobijenih franjevaca. Naravno da bi se sve to

moglo izvesti uspostavljen je ured, pokrenute web stranice, objavljuje se literatura o svemu tomu, obilježavaju se obljetnice, priređuju neka druga prikladna događanja. Ipak, ono što je najvažnije jest da nismo utrnuli glas puka o ovim događajima, nego smo mu samo omogućili da se čuje onakav kakav on jest. A on je takav da je puk od prvoga trenutka pobijene franjevece nazvao Širokobriškim mučenicima. U kršćanskoj duhovnosti glas puka je jedna od najbitnijih stavki mučeništva. Treba još naglasiti i to da su iz rada Vicepostulature izrasla ona povjerenstva za obilježavanje i uređivanje grobišta iz

Drugoga svjetskog rata i poraća na području pojedinih općina. Tražeći ubijene franjevece nismo mogli ostaviti pronađene vjerne članove puka Božjega pa smo potakli ustrojavanje spomenutih povjerenstava. Odatle je onda izraslo Groblje mira na Bilima gdje se pokapaju posmrtni ostaci nepoznatih pobijenih te gdje obitelji podižu križeve za sve pobijene Hrvate katolike iz Herceg Bosne, BiH.«

Osvrnuo se i na suradnju s bivšim biskupom Ratkom Perićem te mu se zahvalio na svemu učinjenom. O trenutnoj suradnji s novim biskupom Petrom Palićem, rekao je kako nema razloga da ne bude dobra. »Istina, ništa posebno još nismo radili na postupku mučeništva pobijenih hercegovačkih franjevaca, ali sam mu kao vicepostulator još na početku njegova dolaska u opuštenom razgovoru predstavio Vicepostulaturu i sada se samo čeka zahuktavanje daljnijeg rada ili prelazak u biskupijsku fazu i službeni početak postupka mučeništva kada će kandidati, ili neki od njih, postati sluge Božje te će biti obznanjena i molitva koju se može moliti za uspjeh uzdizanja na

čast oltara predloženih kandidata. Zeleno svjetlo za taj korak dat će Pokretač postupka mučeništva ili Uprava Provincije. Znači, samo treba slijediti propisane korake i sve će biti kako treba.«

Govorio je i o radu Komisije HBK i BK BiH za hrvatski martirologij. »Svaka biskupija i nadbiskupija u Crkvi u Hrvata ima svoga povjerenika Komisije pa sam ja tako povjerenik za naše četiri biskupije u

Hercegovini. Zadaća mi je ustrojiti rad Komisije na tom području. Između ostaloga, trebalo bi postići da biskupije ustanove dan kada će moliti za svoje pobijene, da to isto učini i svaka župa u biskupiji. Opet s druge strane svaki povjerenik ima pristup bazi podataka žrtava iz biskupije gdje je povjerenik te može tu bazu dopuniti novim imenima, ispraviti pogreške, pobrisati višestruko navođenje iste žrtve... To je

posao koji je davno trebala napraviti država s obje strane granice, ali ona to ne čini. Na žalost, sav ovaj posao ni u jednoj biskupiji nije završen. Ali se ide dalje, koliko snage dopuštaju. Komisija će, pak, popisujući žrtve ujedno pronaći i kandidate za postupak mučeništva jer prikuplja ne samo njihove najnužnije podatke nego i svjedočanstva o svim okolnostima u kojima se pretpostavlja mučeništvo dogodilo. A takvih

zacijelo ima među njima, nisu samo crkvene osobe mučenički završile svoj život.«

Spominjalo se i podizanje Informativnog centra »Mir« Međugorje i Radiopostaje »Mir« Međugorje. Ponosan je na sve što je učinio zajedno sa suradnicima, a kako je rekao: »Jedino mi je ostalo žao da nismo uspjeli pokrenuti i televiziju. Bilo je i to u naumu, ali odlazak na drugu dužnost sve je prekinuo.« ✍

Proslava sv. Ilara u Mlinima

Mlini, 21. listopada 2021. (IKA) – Župa sv. Ilara u Mlinima 21. listopada proslavila je svetkovinu svoga nebeskoga zaštitnika. Svečano koncelebrirano misno slavlje s procesijom na sam blagdan predvodio je fra Miljenko Stojić, hrvatski pisac i pjesnik sa Širokog Brijega te vicepostulator postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača«. Župnik don Miljenko Babaić zahvalio je predvoditelju slavlja i suslaviteljima te čestitao svima župni blagdan.

U propovijedi je franjevac Stojić ispričao nekoliko primjera iz života približavajući tako vjernicima važnost življenja vjere. Kazao je i kako

su vjernici zahvaljujući brojnim propovijedima o sv. Ilaru, koje su prije u životu mogli čuti, imali prigodu naučiti dosta toga o svecu. »Ako se bude te otvorili svome Bogu i do kraja mu vjerovali«, kazao je, »onda će i sv. Ilar biti vaš dobar zagovornik.« Govoreći nadalje o životnim vrijednostima, poručio je kako možemo imati pred očima ispravan cilj ili se prikloniti struji vremena da nas nosi. Naveo je primjer svoje subrača franjevaca koji su kroz povijest čuvali vjeru u narodu. Upoznao je vjernike i s postupkom koji je pokrenut za proglašenje mučeništva 66 hercegovačkih franjevaca stradali u Drugom svjetskom

ratu. Riječ je o postupku mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrača« u Širokom Brijegu, a vicepostulator toga postupka je upravo predvoditelj slavlja fra Miljenko Stojić. Spomenuo se i stradalnika na Daksi ususret obilježavanju njihove obljetnice stradanja. Naveo je i neka svjedočanstva članova obitelji onih koji su u ratnim stradanjima izgubili svoje najbliže i kako su stekli mir kada su na kraju mogli doći do toga da imaju gdje zapaliti svijeću za svoga stradalnika. »Ne slušajmo one koji kažu da se okanim prošlosti i da vjera nije važna«, kazao je propovjednik i dodao kako oni nisu nikad razumjeli veličinu sv.

Ilara i poruku njegova života. »Neka uvečer iz naših kuća odzvanja molitva, a ne kakofonija iz raznoraznih medija«, poručio je propovjednik. Dodao je i kako mediji nisu loši, nego je opasnost u tome ako se ljudi dopuste njima zavesti.

Na sv. misi su sumisili delegat s ovlastima generalnog vikara don Hrvoje Katusić, delegat s ovlastima pastoralnog vikara don Ante Burić, dekan dekanata Dubrovnik 2 don Ivica Pervan, kao i drugi svećenici iz toga dekanata. Nakon sv. mise slijedila je procesija s Presvetim oko crkve u kojoj su nošeni i barjaci bratovština.

Na blagdan sv. Ilara u župi je bila i večernja sv. misa u 18.00 koju je predvodio konavoski dekan i župnik Župe sv. Nikole u Cavtatu don Mato Karamatić.

Vjernici su se za blagdan nebeskoga zaštitnika pripremali trodnevnicom. Svake večeri slavila se sv. misa s propovijedi, a nakon nje slijedio je prigodni program. Predvoditelji su bili don Nikola Berišić, župnik Brigata i Postranja, mons. Toma Lučić, umirovljeni svećenik Dubrovačke biskupije te franjevac Stojić koji je predvodio sv. misu uočnicu. Kristina Dražeta svjedočila je o inicijativi »40 dana za život«, a dubrovački tenor Stijepo Gleđ Markos priredio je koncert »Dođi, dotakni me, Isuse«. ✍

Široki Brijeg: Održan XIII. simpozij Stopama pobijenih

Široki Brijeg, 24. listopada 2021. (Lucijana Kožul) – U nedjelju 24. listopada na Širokom Brijegu održan je simpozij »Stopama pobijenih«. Već 13 godina Vicepostulatora, na čelu s vicepostulatorom fra Miljenkom Stojićem, uspješno organizira i održava ovaj simpozij. Kao i dosadašnjih godina, tako i ove, cilj je simpozija rasvijetliti jugokomunističko ubojstvo 66 hercegovačkih franjevaca i mnoštva puka Božjega te povijesne okolnosti u kojima se to sve dogodilo.

Program je započeo sv. misom u 11.00 u samostanskoj crkvi na Širokom Brijegu, koju je, uz vicepostulatora fra Miljenka Stojića, predvodio dr. don Mirko Šimić, ravnatelj Caritasa Vrhbosanske nadbiskupije. Sumisili su još dr. don Anto Orlovac, biskupski vikar u Banja Luci i don Mladen Benko, župnik u Preseki.

Don Mirko je u svojoj propovijedi govorio kako velika većina vjernika živi u sljepoći, kako ne vidimo kakvi smo mi zaista, ali zato vidimo kakvi su drugi ljudi i vidimo sve njihove mane. »Braćo i sestre! Naši Širokobriški mučenici nisu bili ljudi bez grijeha! Bili su oni ipak slaba i krhka bića, baš kao što smo i svi mi drugi bez obzira koliko se mladi ili stari osjećali ili mislili da smo snažni i jaki. Živjeli su oni svoje ideale redovništva, usađene vjerom svojih roditelja, onako kako su umjeli i vjerovali Isusu koji ih je zavolio i pozvao upravo onakve kakvi su bili, krhki, slabi, osjetljivi, bojažljivi, a opet neumoljivi, odvažni, hrabri i ustrajni. Voljeli su oni ljude kojima

su služili i širili su radosnu vijest o Bogu, spasitelju čovjekova dostojanstva. Iako su bila teška, turobna i neizvjesna vremena jedni drugima su ulijevali sigurnost da će Bog izvesti sve na dobro. Ipak, u jednom trenutku ljudski um biva pomračen i redovnici postaju krivi za sve. Optužba: Druže se s grješnicima, na strani su grješnika. Treba ih se stoga riješiti. Zadatak je potrebno izvršiti odmah. Počinju pljačke, ubijanja, odvođenja! Izbriši im spomen zauvijek! Neka ne ostane iza njih ni zrnice Gospine krunice koju su molili, ni listić časoslova iz kojeg su Bogu upućivali molitve, ni kalež u kojemu su Kristu prinosili žrtvu, ni komadić tkanine redovničkog habita koji je svjedočio njihovu izvanjsku povezanost s Bogom. Zadatak je to koji će izvršiti oni čija se nevinost i grješnost ne smije i ne može dovesti u pitanje, jer su oni vlastodršci a time

su izuzeti od pogrješaka, mana, krivih procjena i nepravednih sudova. ... Nedopustivo je tješiti se laži koju i danas podmeću pojedini postkomunistički ideolozi, kvazipovjesničari, politolozi, raznorazni manipulatori i obožavatelji režimskih diktatura, a sve pod krinkom neoliberalnih čuvara i zaštitnika ljudskih prava, da su svi redovnici krivi i da je stoga zločin nad njima bio opravdan i dopustiv. Prihvaćajući takav stav lako ćemo zaključiti da bi istina bila povlastica mučitelja, ubojica i egzekutora, a laž metoda koja bi ih vodila do ostvarenja toga mračnoga cilja uništenja čovjekova digniteta.«

Nakon sv. mise uslijedila su predavanja. Ove godine predavanja su se održala u izložbenom prostoru Franjevačkog muzeja i galerije.

Prvi predavač dr. don Anto Orlovac održao je predavanje o temi

»Stradanje Banjalučke biskupije u Drugom svj. ratu i komunističkom poraču«. U predavanju je iznio činjenice i podatke o stvarnom broju stradanja puka i svećenika u Banjalučkoj biskupiji. »O razmjerima stradanja vjernika u ratu i u poraču govore i brojevi i popisi stradalih. Već tridesetak godina bavim se prikupljanjem imena i podataka onih koji su izgubili život u ratu i poraču, bilo kao civilne osobe, bilo kao pripadnici različitih vojnih i policijskih postrojba, a bilo ih je gotovo u svim vojskama onoga vremena. Danom 30. rujna 2021. imamo na tom popisu ukupno 10.903 stradalih u cijeloj biskupiji. Ovdje valja opet naglasiti da su u popis unošeni samo izravno ubijeni, poginuli, nestali u ratu i poraču, a nisu oni koji su umirali od različitih bolesti i teških uvjeta života u ratu: od tifusa, gladi, zime, osobito prognani i

izbjeglice, od različitih dječjih bolesti, i sl. S njima bi broj bio puno veći. ... Sudbinu svojih vjernika dijelili su i njihovi pastiri, svećenici. Dapače, oni su često bili prvi na udaru po načelu: "Udarit ću pastira i stado će se razbjeći". A stradavali su na različite načine, kao i njihovi vjernici: ubijali su ih četnici i partizani u ratu, "sudile" su ih i strijeljale vojne i civilne komunističke vlasti već u ratu i nakon rata, osuđivani su na teške tamničke kazne bez krivnje, a određen broj morao je napustiti biskupiju i izbjeci kako bi spasili živu glavu te se nikada više nisu mogli vratiti (osobito oni njemačke narodnosti). Biskupija je nakon rata praktički ostala bez svećenika. U dušobrižnički rad silom prilika bili su tada uključeni i stariji franjevci i trapisti, koliko ih je uopće bilo. O tome najbolje govore brojevi. Banjolučka je biskupija u Drugom svjetskom ratu i poraću izgubila 12 svećenika: četiri su izravno i namjerno ubijena, jedan je poginuo u napadu partizana, dvojica su "suđena" i strijeljana, jedan je umro od posljedica ranjavanja, jedan je umro u logoru kao žrtva bolesti, a bio je vojni dušobrižnik, dvojica su nestala na

Križnome putu, jedan je umro u istražnoj tamnici nakon rata. Osim toga ubijena su dva bogoslova i tri sjemeništara. Nakon rata, na uglavnom višegodišnju robiju, osuđeno je 10 svećenika, a kratko je bio zatvoren i sarajevski svećenik, kasniji banjolučki biskup, dr. Dragutin Čelik. Sudbinu prognanika podijelilo je osam svećenika koji se nikad nisu mogli vratiti u biskupiju, te dvojica biskupa. Franjevci Bosne Srebrene izgubili su na području Banjolučke biskupije 13 svećenika, što ubijenih, što nestalih, te još šest bogoslova, sjemeništara i časne braće. Svi trapisti njemačke narodnosti iz opatije "Marija Zvijezda" u Banjoj Luci morali su još tijekom rata napustiti svoj samostan i povući se najprije u svoju filijalu u Rudolfstalu (Bos. Aleksandrovcu), a odatle u Njemačku i Austriju. Ubijeno im je i umrlo u logorima ili od njihovih posljedica 13 svećenika i časne braće.«

Etičar dr. don Mirko Šimić govorio je, pak, na temu »Identitet (hrvatski i katolički) u svjetlu mučeništva«. U svome predavanju pojasnio je što su to zapravo mučenici, a spomenuo je i naše hercegovačke fratre koje su

jugokomunisti ubili. »Za papu Ivana Pavla II. mučenici su oni koji su sve do žrtve života vjerni čovjeku, oni koji su mučenici kršćanske ljubavi, koji su mučenici pravednosti, koji su mučenici istine te mučenici mira. Isti taj papa pozvao je mjesne Crkve da učine sve i da ne puste zaboravu spomen onih koji su pretrpjeli mučeništvo. Mučeništvo se nikada ne događa slučajno jer ono pretpostavlja ustrajan rast u vjeri i vježbanje u krjeposnu životu koji znači svladavanje sklonosti na zlo u sebi te jačanje altruizma. ... Mržnja prema Crkvi (katoličkoj vjeri) glavnim je razlogom ubijanja svećenika, a time i Širokobriških mučenika kako ih ovdašnji puk naziva. Da se svećenike i franjevce željelo iskorišteniti s posebnim ciljem, svjedoči upravo primjer samostana u kojemu se u ovom trenutku nalazimo. Partizanski zločinci svoje žrtve nisu poznavali, nisu im znali niti ime, nego im je bio dostatan habit koji su na sebi nosili. Crni, tmurni i pretužni su bili ti dani kada su Široki Brijeg i ostale župe ovog kraja ostali bez svojih fratara, a time je čitava širokobriješka općina ostala bez ijednog svećenika, kako to svjedoči

fra Jerko Karačić u svojim Uspomenama iz doba mučeništva. Stvarno je pitanje može li se identitet, bilo duhovni bilo nacionalni, mučenjem i progonoštvom oteći, izbrisati, oduzeti ili reducirati. Čini se da ipak ne može, budući da komunistički silnici nisu mogli osporiti utjecaj dominacije franjevaca bilo preko ideoloških, kulturnih ili obrazovnih sfera, tako da im je preostalo jedino ubijanje tijela.«

Treće predavanje o temi »Laž kao sredstvo proizvodnje "istine"«, održao je povjesničar mr. Stjepan Lozo. Između ostaloga rekao je sljedeće: »lako i riječ "neistina" i riječ "laž" jednako označuju kako neki iskaz, neka iznesena tvrdnja ne odgovara stvarnosti, te se dvije riječi u svojoj sadržanoj poruci ipak bitno razlikuju. Dok neistina može biti iznesena nehотиčno, primjerice zabludom, laž razumijeva svjesno iznošenje netočne tvrdnje. Namjerno iznositi neistine o drugom, klevetati, mogu pojedinci, a mogu i organizirane zajednice po svojim istaknutim predstavnicima. Iznošenje laži o drugome, klevetanje, može uništavati imovinu i zdravlje neke konkretne osobe, pa i naroda, čak i sam

njihov život. ... Krajem lipnja 1941., uz objavu projekata stvaranja „Velike Srbije“, srpska strana pušta u optjecaj „Valerijanov memorandum“ koji lažno optužuje Hrvate da su već do tada, tobože, pobili 100.000 nedužnih Srba u NDH. Bio je to u osnovi jednostavan model propagande. Cilj je bila etnički čista Velika Srbija, naseljena samo Srbima, a način njezina ostvarenja je vojna provedba genocida nad Hrvatima. Srpska propaganda trebala je izvršenje stvarnoga genocida nad Hrvatima prikrivati agresivnim

ozloglašivanjem Hrvata za izmišljeni genocid nad Srbima. To je i činila kako u Berlinu i Rimu, tako i u Londonu, New Yorku i na drugim stranama. Izrada „Valerijanov memorandum“ organizirana je pod pokroviteljstvom tadašnjeg prvog čovjeka Srpske pravoslavne crkve (SPC-a) mitropolita Josifa Cvijovića, čovjeka koji se prethodno borio s oružjem u rukama kao četnik za velikosrpske ciljeve u Makedoniji. Rad na memorandumu počeo je polovicom lipnja 1941., a obavljao se u Muzeju SPC-a u Beogradu.

Za tu nakanu SPC osniva posebno povjerenstvo kojem je predsjedao episkop zvrničko-tuzlanski Nektarije Krulj. Memorandum je potpisao episkop Valerijan Stefanović, vikar patrijarha SPC-a, u ime čitave SPC-a, kao službeni dokument. Taj dokument i danas je službeni dokument SPC-a, pa se može držati da i dalje nanosi tešku štetu časti i životu Hrvata, moguće čak i u Vatikanu. Ta velikosrpska kleveta Hrvata nije samo nekakva prilagođena izmišljotina, ona je sramotna laž. Po mnogim dostupnim podacima,

naime, može se zaključivati kako do 23. lipnja 1941. na teritoriju NDH nije stradalo ni 1.000 Srba po svim osnovama, dakle ni 1 % od optužbe iznesene u dokumentu SPC-a.«

Simpozij je završio zahvalom svim brojnim posjetiteljima i predavačima te pozivom da se oni koji imaju bilo kakvu informaciju o ubojstvu fratara jave u Vicepostulaturu i na taj način doprinesu njezinu uspješnom radu. Program je vodila Višnja Spajić. Posjetitelji su još neko vrijeme ostali u druženju i razgovoru. ✍

Napretkov i Akademijin kalendar za 2022.

Mostar, 30. listopada 2022. (hkd-napredak-mostar.ba) – Nakon naših kalendara »Kalež krvi« – 66 ubijena hercegovačka fratra, »Kalež muke« – 93 osuđena hercegovačka fratra na preko 349 godina uzništva, naš povijesni kalendar za 2022. posvećen je 88-orici uznika između 1945. i 1986. koji su preko 260 godina čamili u komunističkim kazamatima. Naši su uznici: biskupijski svećenici, časne sestre, uzorni katolici i prepoznatljivi Hrvati u Hercegovini punili »kalež patnje«. Njima su mrzitelji katoličke vjere na sotonske načine uništavali mladost.

Ti dugotrajni patnici okićeni su u kalendaru sitnoslikama hrvatskoga redovnika i svećenika Julija Jurja Klovića (1498. – 1578.). U Italiji se družio s najistaknutijim umjetnicima i humanistima: Michelangelom, Vasarijem, El Grecom i drugim velikanima. »Nikada još nije postojao niti će se u sljedećim stoljećima pojaviti tako rijedak i vrstan minijaturist, ili, možemo reći, slikar sitnih stvari, kakav je don Julije Klović; jer on je daleko nadmašio sve koji su se bavili tom vrstom slikarstva« (Vasari). Klovićeve su slike na stranicama Akademijina i Napretkova

kalendara krune naših mučenika i uznika. One su *Biblia pauperum* (Biblija za siromašne), slikopis kojim nas Klović i ove godine evangelizira. Svaka je slika jedna priča, prispodoba, pouka i poruka. Izdvojene osobe nas prihvaćaju, s nama razgovaraju i grle nas. One nam omogućuju osmišljavati vlastitost, pronalaziti put te preko lika i događaja dovesti do zaključka o sebi i svijetu. Slike nam žele pomagati na životnom putu i osvjetljavati životne staze. Ono što je hrana tijelu, to je slika duši. Ono čime hranimo svoju dušu to i postajemo. Želiš li biti zdrav

ili zdraviji, promatraj ove slike i razgovaraj s božanskim osobama. Promatranje je čudo koje se prelijeva u stvarnost života. Rasvijetlit će ti um, dušu i srce. Uzmi kalendar, listaj i razgovaraj pa ćeš doživjeti prisutnost koja ti daruje smisao postojanja! Isus je odgovorio na sva tvoja pitanja. Želiš li naučiti živjeti u istini? Listaj ovaj kalendar. Odvaži se i pođi životnim putem tijekom 2022. ruku pod ruku s Bogom. Tako Klovićeve minijature, preko naših kalendara, i ove godine zaokupljaju pozornost i izazivaju udivljenje svojga čitateljstva. ✍

Žrtvama iz župe Čerin s mnogo pijeteta odana zaslužena počast

Čerin, 31. listopada 2021. (brotnjo.info) – U nedjelju 31. listopada župljani župe Čerin okupili su se kod spomenika poginulim braniteljima iz ove župe kako bi braniteljima stradalima u Prvome svjetskom ratu, Drugome svjetskom ratu i poraču te Domovinskom ratu odali zasluženu počast.

Najprije su predstavnici Općine Čitluk, članovi obitelji poginulih branitelja, suborci, predstavnici udruga proisteklih iz Domovinskog rata i predstavnici Povjerenstva za uređivanje grobišta iz Drugoga svjetskog rata i porača na području općine Čitluk položili vijence i zapalili svijeće kod spomen-obilježja. Zajedničku, pak, molitvu predvodio je župnik župe sv. Stjepana Prvomučenika fra Hrvoje Miletić.

Nakon toga je u župnoj crkvi slavljena sv. misa zadušnica za sve pobijene. Svečano misno slavlje predvodio je fra Miljenko Mića Stojić, vicepostulator postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subrač«. Sumisili su fra Hrvoje Miletić, fra Jure

Barišić i fra Miljenko Mika Stojić.

U prigodnoj propovijedi fra Mića je govorio o onima koje je Crkva proglasila svetima, ali i svim onima koji su se trudili živjeti kršćanski no nisu dosegli visine svetosti. Također je pozvao okupljene da koriste razum i srce kako bi pravilno razlučili izvanjsko i nutarnje. »Dobro su ovo znali mnogi naši koji su prije nas pošli pred lice Božje. Voljeli su svoga Boga, znali su da smo siromasi bez njega. Ali voljeli su i svoju domovinu. Znali su da smo bez nje kao kuća bez krova. I zbog toga im nije bilo teško dati i svoje živote kada su ocijenili da tako treba biti. Inače, davanje svoga života za više vrijednosti u kršćanstvu je uobičajeno. Sadržano je to u pojmu mučeništva. Nečiji život istina prestaje na ovoj zemlji, ali se dotični rađa time za nebo. I to rađanje je puno važnije od ovozemaljskog. Treba ga slaviti, a ne ono prvo«, poručio je fra Mića. Župa Čerin mnogo je stradala tijekom ratova i porača, na što se fra Mića također osvrnuo

kazavši: »Naša župa Čerin znala je i htjela ići Božjim putem. Da to nije tako, davno bi je zameo vjetar. Sada bi netko drugi bio ovdje, a ne mi. Znala je ona to i nakon strašnih događanja iz posljednja tri rata. Prisjetimo se da je u Prvom svjetskom ratu palo 288 župljana, a u Drugom i njegovom poraču 478 te u Domovinskom 21. Najbolnije je odjeknuo Drugi svjetski rat. Ostale su tada ovdje 152 udovice, pet udovaca i 430 siročadi. Izvanjski gledano život je stao. Međutim, spasila nas je vjera u našega Boga. Prisjetimo se svih onih žena u crnom koje su nosile krunicu u ruci. Dok smo bili mali, nismo ih razumjeli, malo su nam bile čudne. Pa smo onda polako spoznavali da se preko njih i preko žuljevitih muških ruku obnavljao ovaj naš puk ovdje i danas došao do toga da možemo koliko-toliko odahnuti. Pobijedili smo i trebamo Bogu biti zahvalni na tome.« Dio propovijedi fra Mića je posvetio i Groblju mira na Bilima te pritom kazao kako je Groblje mira smješteno na vratima

Zapadne Hercegovine i da je to mjesto posebnog pijeteta. »Bez obzira na to gdje poginuli i bili pokopani, svjesne obitelji tu im podižu križeve s imenom i prezimenom, imenom oca, godinom rođenja i godinom smrti. Oni nisu broj, oni su bića kao i mi koja su samo prije nas došla pred lice Božje. Nama ovdje na zemlji ostavili su slobodu, ostavili su kuće i njihve, ostavili su napisane knjige, ostavili su mnogo toga. Kako ih se ne sjećati i ne biti im zahvalan?«, zapitao se fra Mića i dodao kako će onaj tko zaboravi svoje i sam biti zaboravljen. U završnom dijelu propovijedi progovorio je i o pobijenim hercegovačkim franjevcima. Posebno se osvrnuo na one iz župe Čerin te je tako okupljene podsjetio na fra Bonu Andačića, fra Pašku Martinca, fra Rafu Prusina, fra Dobroslava Šimovića i fra Branimira Koraća. »Zar se mogu zaboraviti ovi spomenuti? Zar se može zaboraviti mnoštvo drugih iz ovoga našega podneblja? Bit ćemo krivi ako se to dogodi. A ako se ne dogodi, nasmiješit će nam se i oni i Bog kada dođemo gore na nebesa te će nam pomoći lakše živjeti ovdje na zemlji. Stoga nastavimo živjeti po Božjim zapovijedima i sve će biti kako treba«, zaključio je fra Miljenko Mića Stojić. ✍

Na groblju mira odana počast žrtvama

Bile, 3. studenoga 2021. (čitluk.ba) – Na memorijalnom Groblju mira na Bilima, u organizaciji Odjela za Drugi svjetski rat i poraće HNS-a BiH, 2. studenoga odana je počast žrtvama iz prošlih ratova. Učinjeno je to polaganjem cvijeća, paljenjem svijeća i zajedničkom molitvom koju je

predvodio fra Miljenko Stojić, povjerenik HBK i BK BiH za hrvatski martirologij.

Groblje mira obitelji poginulih posjećuju tijekom cijele godine, a na poseban način u povodu Svih svetih i Dušnoga dana. Budući da je veći broj vjernika bio na Groblju mira, tijekom odavanja

počasti i oni su se pridružili članovima Odjela među kojima su bili i predstavnici Povjerenstva za uređivanje i obilježavanje grobišta iz Drugoga svjetskog rata i poraća na području općine Čitluk.

Valja napomenuti kako su Groblje mira u povodu Svih svetih i Dušnoga dana posjetili brojni

Brotnjaci. Oni su kod križeva podignutih u spomen na članove svojih obitelji polagali cvijeće i palili svijeće. Broj križeva za žrtve s područja općine Čitluk uskoro će se povećati za 49 novih. Uz postavljenje novih križeva Povjerenstvo će nastaviti i s prikupljanjem daljnjih uplata za taj pothvat. ✍

Akademska večer o pobijenim hercegovačkim franjevcima

Zagreb, 27. studenoga 2021. (Lucijana Kožul) – »Udruga Obnova« organizira akademske večeri s ciljem da to bude događaj u kojem poznati doktori znanosti svoja životna, akademska i poslovna iskustva prenose kroz neformalni oblik komunikacije sa slušateljstvom i gostima. Namjera je obogatiti kod onih koji slušaju njihov život i akademski rad.

Na VII. akademskoj večeri ugostili su povjesničara dr. sc. Hrvoja Mandića, autora knjige »Hercegovačka franjevačka provincija u Drugom svjetskom ratu i poraću«. U razgovoru o knjizi dotakli su se svih važnih tema: početaka Hercegovačke franjevačke provincije, odnosa prema Kraljevini Jugoslaviji, uspostave

Nezavisne države Hrvatske (NDH) i ustaškog režima, fra Radoslava Glavaša, franjevaca koji su spašavali

progonjene te 1945. godine u kojoj stradavaju hercegovački franjevci.

Na početku razgovora dr. Mandić

objašnjava važnost franjevaca u Hercegovini: »Nakon otomanskih progona, fratri su preživjeli i

postali su jednostavno sve za taj kraj: i plemstvo, i intelektualci, i duhovni pastiri, i gospodarstvenici... Neizmjerne je njihova zasluga za kulturni razvitak, za kulturni identitet, pogotovo za nacionalni, a onaj katolički svakako je najvažniji. Dovoljno je samo istaknuti značaj fra Didaka Buntića. Ne samo da je spasio od smrti glađu toliki broj djece, između 10 i 15 tisuća, nego je i opismenjivao pučanstvo. Uvodio je škole, prve pučke škole, a zaslužan je i za ustroj Franjevačke klasične gimnazije, odnosno prve klasične gimnazije koja je kasnije postala otvorena i za javnost u Širokom Brijegu, ne samo za redovnike nego i za civile koji su se školovali dolazeći čak iz Srbije, Slovenije, Mađarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.«

U razgovoru se dotakao i političkoga stava hercegovačkih

franjevaca. U Provinciji su postojale dvije snažne struje, jedna jugoslavenska, a druga struja je rješenje hrvatskog pitanja vidjela u okviru nacionalne države, spajanja Hrvatske i Hercegovine. Uspostavom NDH 1941. dobra većina franjevaca bila je zadovoljna što Hrvati napokon dobivaju državu, ali kad su počeli zločini to zadovoljstvo sve više splašnjava.

Pitanje fra Radoslava Glavaša i njegove veze s ustaškim pokretom još nije do kraja rasvijetljeno. Ima dosta rupa u toj priči, teško se dolazi do dokaza što je se tu u biti događalo. U isto vrijeme slučaj fra Justina Medića mnogo je jasniji. Postoji dokaz gdje je prisegnuo Anti Paveliću te ga je provincijal fra Krešimir Pandžić isključio iz franjevačkoga reda. Zbog ovakvih slučajeva treba spomenuti da ne treba sve

franjevce stavljati u isti koš, oni su bili za slobodnu državu Hrvatsku, ali ne i za zločine ustaškog pokreta.

Bilo je i franjevaca koji su djelovali na terenu, branili ljude od represije rasnih zakona, Srbe i Židove. Fra Krešimir Pandžić i još nekolicina fratarata išli su u Zagreb da razgovaraju s Antom Pavelićem o progonu Srba, no nije ih htio ni primiti. Vidjevši to sve, fratri otvaraju vrata svojih samostana te su davali potvrde ljudima da su kršteni samo kako bi izvukli žive glave, a po dogovoru kada prođe opasnost da te potvrde raskinu i vrate se na svoju vjeru. Taj papir je mnogim ljudima spasio život.

Dosta takvih zalagali su se da fratri u veljači 1945. ne budu ubijeni, ali znamo da nisu uspjeli. Fratri su 1945. ubijeni samo zato što nisu bili kompromitirani te se

Josip Broz Tito bojao da bi oni mogli uspostaviti nekakvu novu vlast. Pomagali su Srbima i Židovima, bili su okrenuti Zapadu, proanglofilski usmjereni. Dr. Mandić ističe: »Gimnazija na Širokom Brijegu poznata je po tome što je 1939. – 1944. imala 19 doktora znanosti koji su stekli svoje doktorate na anglosaksonskim sveučilištima, ponešto germanskim, vrlo malo talijanskim. To je bila ta elita, vjerovali su u demokraciju i svi su pobijeni. Bili su odane pristaše Katoličke Crkve koja je predstavljala jedinog i pravog neprijatelja sovjetizma, boljševizma, komunizma, kako god ga zvali.«

Cijeli razgovor možete se pogledati na adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=GkUqL-2as00>. A ima ga i na portalu pobijeni.info (Multimedija + Video). ✍

General franjevačkoga reda na Širokom Brijegu

Široki Brijeg, 2. siječnja 2022. (Vicepostulatura) – General franjevačkoga reda Manje braće fra Massimo Fusarelli u popodnevnom je satima 1. siječnja 2022. posjetio franjevački samostan na Širokom Brijegu i Vicepostulaturu »Fra Leo Petrović i 65 subrača«. U njegovoj pratnji bili su generalni definator za Južnoslavensku konferenciju fra Konrad Grzegorz Cholewa, provincijal hercegovačkih franjevaca fra Miljenko Šteko i generalov tajnik fra Vjekoslav Milićević.

General je s braćom primio gvardijan fra Ivan Marić. Nakon iskazane dobrodošlice krenulo se u obilazak. General je najprije posjetio samostansku crkvu Uznesenja BKM koju mu je gvardijan kratko predstavio. Nakon toga general se zaustavio kod grobnice gdje su pokopana 24

hercegovačka franjevca, ubijena tijekom Drugoga svjetskoga rata. Ta vremena i ubojstvo 66 hercegovačkih franjevaca približio mu je vicepostulator fra Miljenko Stojić. Istim onim putem kojim su pobijeni franjevci u veljači 1945. vođeni na ubijanje general je krenuo u obilazak ratnog skloništa u samostanskom vrtu gdje su jugokomunisti ubili i zapalili 12 hercegovačkih franjevaca. Slijedio je još obilazak Franjevačkoga muzeja i galerije. General je tu pomno razgledao kaleže, pokaznice i druge crkvene stvari koje su jugokomunisti oštetili u svom krvavom pohodu na Široki Brijeg. Franjevci su graditelji kulture od svoga dolaska pa do danas, u što se general uvjerio iz svega onoga što je vidio. Sve je završilo ugodnim druženjem s braćom u samostanskoj blagovaonici.

Nakon prigodne molitve u crkvi i u ratnome skloništu, svega viđenoga i doživljenoga general je izrazio divljenje braći na životnoj borbi kroz različite režime i na snalažljivosti te

sve usporedio s borbom franjevaca u Svetoj Zemlji. Podupro je i Vicepostulaturu u njezinu radu izrazivši želju da pobijena braća što prije budu uzdignuta na čast oltara. ✍

Iz sadržaja

IZ LJETOPISA	4
STRATIŠTA	19
ODJEK U PUKU	42
NATJEČAJ	43
POVIJESNE OKOLNOSTI	51
PODLISTAK	57

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subraće«, XV., 1 (28),
Široki Brijeg, siječanj – srpanj, 2022.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
Kard. Stepinca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

Veza:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF; 6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR; CH 8,50 CHF; SAD 13 USD;
Canada 13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga...:

- poštanskom uputnicom
- UniCredit Bank d.d. Mostar; Korisnik: Hercegovačka franjevačka provincija; Svrha: prilog Vicepostulaturi
žiro-račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

Urednikova riječ

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Ovim brojem ulazimo u 15. godinu izlaženja. Naoko ni puno ni malo. Ali je bilo i te kako važno. Pokušavali smo razbistriti mutne vode i na vidjelo iznijeti istinu ma kakva ona bila.

Istina o pobijenim hercegovačkim franjevcima i mnoštvu pobijenoga vjernoga Božjega puka posve je drukčija od onoga kako su to prikazivali jugokomunisti i kako to danas prikazuju njihovi nasljednici. Nije ni čudo. Ne može jedan totalitarni sustav, kakav je bio jugokomunistički, izreći istinit pravorijek o svojim protivnicima. Čak to ne mogu izreći ni o onima koji su »skrenuli« za sacrtana puta unutar njihovih redova. Sjetimo se samo Gologa otoka. Mljeo se tu čovjek, mrljela se njegova duša, bez obzira na to smatra li on da ona postoji ili ne.

Da bismo došli do prave istine, nema nam druge nego nastaviti putem lustracije, ne tek glede jugokomunista nego i glede svih onih koji nastavljaju njihovim stazama, samo u drugome ruhu. Već smo ju spominjali tu i tamo, ali učinimo to kratko opet. O njoj ne govore i oko nje se ne trude samo oni koji ne bi ništa mijenjali, koji bi htjeli još zamutiti vodu i uvaliti nas u nju. Najlakše ju razumijemo ako ju gledamo iz triju očista. Prvo je sudsko. Sud istražuje i kažnjava one koji su se teško ogrješili o istinu i narod. Drugo je administrativno. S važnih društvenih položaja bivaju uklonjeni oni koji su na tim položajima služili totalitarnom režimu i sada su zapreka razvoju društva u demokratskom duhu. I na kraju dolazi treće, obrazovno. Istražujemo što se dogodilo, skupljamo svjedočanstva i dokumente, objavljujemo nove činjenice do kojih smo došli. Složit ćemo se, ovaj vid lustracije možemo i trebamo sami provoditi. Ne očekujemo da za nas to učini netko drugi. I pođimo, naravno, najprije od sebe. Shvatimo što se dogodilo i na tim temeljima gradimo svoju budućnost.

Ovakve i slične misli vodile su nas svih ovih godina, a vodit će nas, uz Božju pomoć, i dalje. Naši pobijeni, naša prošlost, zaslužili su da se o njima govori istinito. Učinimo to dubinom svoga srca i dubinom svoga uma!

Mir vam i dobro!

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudes« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja. »Prema odredbama vrhovnog svećenika Urbana VIII., zabranjeno je da sluga Božji, bez prethodnog dopuštenja Svete Stolice, bude predmetom javnoga crkvenog štovanja. Te odredbe nipošto ne priječe privatnu pobožnost sluzi Božjem, niti spontano širenje njegova glasa svetosti ili mučeništva i znakova. (čl. 117, § 1. i 2.)

Ako nije pronađeno nepropisno štovanje, biskup ili njegov ovlaštenik pristupa sastavljanju izjave o neiskazivanju štovanja, tj. izjave kojom se potvrđuje da se odluke Urbana VIII. poštuju. (čl. 119, § 1.)«

Iz Upute *Majka Svetaca*